

Par ekspertīžu metožu pieejamību aizstāvībai

Mg. iur. Egons Rusanovs

zvērināts advokāts (Zvērinātu advokātu birojs «Rusanovs & Partneri»)

Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes doktorants

Vēloties informēt Latvijas juristus par odoroloģiskās ekspertīzes rezultātu izmantošanas problēmām Latvijas kriminālprocesā, autors ir sagatavojis rakstu sēriju, kur uzmanība tiek veltīta būtiskām odoroloģiskās ekspertīzes kriminālprocesuāla un kriminālistiska rakstura problēmām. Taču šī tēma vienlaicīgi aktualizēja arī citus vispārīgas un praktiskas dabas jautājumus – par ekspertīžu metožu pieejamību vispār, kā arī par to izmantošanas nepieciešamību, lai efektīvi varētu realizēt personas tiesības uz aizstāvību kriminālprocesā. No šāda viedokļa raugoties, atsevišķas publicēšanas vērts ir Administratīvās rajona tiesas 2012. gada 1. augusta spriedums lietā Nr. A02263-12/5.

Kriminālprocesa likuma 20. pantā kā kriminālprocesa pamatprincips ir garantētas katras personas, par kuru izteikts pieņēmums vai apgalvojums, ka tā izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, tiesības uz aizstāvību. Tomēr tiesības ir «jābūtības», nevis «esības» kategorija¹, un lai tiesības nebūtu vien tukšs deklaratīvs «skaistu un pacilātu vārdu salikums», ir jābūt nodrošinātai efektīvai iespējai tiesības «iedzīvināt» jeb praktiski īstenot.

Kā viens no mehānismiem, kas ļauj īstenot Kriminālprocesa likuma 20. pantā garantētās tiesības uz aizstāvību, ir zvērināta advokāta Advokatūras likuma 48. panta pirmās daļas 2. punktā minētās tiesības pašam vākt pierādījumus (sal. arī Kriminālprocesa likuma 455. panta 1¹. daļu). Pierādījumu vākšana minētā panta izpratnē var notikt arī «*pieprasot visus juridiskās palīdzības sniegšanai nepieciešamos dokumentus no valsts un pašvaldību institūcijām, kā arī citām iestādēm, organizācijām un uzņēmējiesabiedrībām (uzņēmumiem), kurām likumā noteiktajā kārtībā un gadījumos ir jāizsniedz šie dokumenti vai to noraksti un jānodrošina advokātam iespēja iepazīties ar tiem*». Turklāt, saskaņā ar Advokatūras likuma 48. panta pirmās daļas 3. punktu, zvērināts advokāts ir tiesīgs «*iepazīties ar valsts un pašvaldību institūciju, tiesu, prokuratūru un pirmstiesas izmeklēšanas iestāžu normatīvajiem*

¹ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VI nodaļa. Tiesa. VII nodaļa. Valsts kontrole. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2013, 31. lpp.

un individuālajiem aktiem, ar citu informāciju, kas saistīta ar juridiskās palīdzības sniegšanu, kā arī saņemt šo dokumentu norakstus».

Pieminētās tiesību normas ir izmantojamas arī gadījumos, kad kā apsūdzības pierādījums tiek izmantots eksperta atzinums. Šāds pierādījums nav nekāds izņēmums un ir pilnā apjomā pārbaudāms atbilstoši Kriminālprocesa likuma prasībām, pārliedzinoties par tā atbilstību visām pierādījumu īpašībām jeb pazīmēm (cita starpā, šīs prasības attiecas ne tikai uz aizstāvi, bet arī uz pārējiem procesa dalībniekiem). Taču pilnvērtīga eksperta atzinuma pārbaude ir neiespējama bez izpratnes par attiecīgās ekspertīzes metodes būtību. Pašsaprotami, ka, neko nezinot par konkrētās ekspertīzes metodi, nevar arī pārbaudīt, vai attiecīgā ekspertīze vispār veikta atbilstībā ar tās prasībām. Tāpat, neorientējoties metodē, nav arī iespējams sagatavot profesionālus un mērķtiecīgus jautājumus ekspertam. Tieši tāpēc pareiza būtu aizstāvja (un arī citu procesa dalībnieku) rīcība, pieprasot no atbildīgās institūcijas attiecīgo metodi, savukārt adekvāta atbildīgās institūcijas atbildes reakcija būtu – izsniegt pieprasīto metodi, gluži kā tas ir noteikts Advokatūras likuma 48. pantā.

It kā viss būtu loģiski un skaidri. Taču ne tikai šo rindu autoram, realizējot aizstāvību kriminālprocesā M. B. apsūdzībā pēc Krimināllikuma 118. panta 1. un 2. punkta, nācās piedzīvot visnotaļ neveiklus Valsts policijas Kriminālistikas pārvaldes centienus paturēt noslēpumā «Odoroloģiskās identifikācijas metodi» Nr. KP-M-11-2007. Ignorēti tika pat tiesas vairākkārtējie pieprasījumi izsniegt pieminēto metodi. Taču bez iepazīšanās ar šīs metodes būtību, nebija iespējama nedz pilnvērtīga paša pierādījuma pārbaude, nedz arī eksperta noplatināšana tiesas izmeklēšanā. Citiem vārdiem, tika būtiski kavēta apsūdzētās personas tiesību uz aizstāvību realizācija.

Sākotnēji ar Administratīvās rajona tiesas 2011. gada 18. augusta lēmumu tika apmierināts lūgums par pagaidu noregulējumu administratīvajā lietā un uzlikts par pienākumu Valsts policijai 14 dienu laikā izsniegt «Odoroloģiskās identifikācijas metodi» Nr. KP-M-11-2007.

Savukārt 2012. gada 1. augusta spriedumā tika atzīts pašsaprotamais, proti, *«ka saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 455. pantu aizstāvim ir tiesības piedalīties pierādījumu pārbaudē. Lai būtu iespējams pilnvērtīgi īstenot aizstāvību un advokātam būtu iespēja vērtēt eksperta atzinuma pieļaujamību un pamatošību, būtiska ir arī ekspertīzes metodes noskaidrošana [. .]. [T] iesas ieskatā [. .] no Kriminālprocesa likumā nostiprinātā advokāta kā aizstāvja būtības, kā arī pierādījumu pārbaudes institūta izriet advokāta uzdevums vērtēt ekspertīzes metožu pareizību un eksperta kompetenci un to apšaubīt, ja tam ir objektīvs pamats».*

Līdzīgas problēmas ir novērotas arī citos kriminālprocesos². Tādējādi, autora ieskatā, Administratīvā rajona tiesas 2012. gada 1. augusta spriedums lietā Nr. A02263-12/5 būtu pelnījis, lai tas tiktu darīts zināms plašākai publikai, vienlaikus atļaujoties atgādināt, ka tiesiskā valstī valda tiesības, nevis patvaļa³.

² *Piemēram, līdzīgā situācijā nokļuvusi zvērināta advokāte J. K., lūdzot Valsts policijas Kriminālistikas pārvaldei izsniegt metodes Nr. KP-M-37-2010 «Skaņu ierakstu ekspertīžu metode» un metodes Nr. KP-M-36-2008 «Fonoskopisko ekspertīžu metode» tekstu.* Administratīvās rajona tiesas Rīgas tiesu nama 2013. gada 16. maija spriedums lietā Nr. A01455-13/43.

³ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VI nodaļa. Tiesa. VII nodaļa. Valsts kontrole. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2013, 31. lpp.